

'Zorg op afstand past heel goed bij het vak van huisarts'

Voor vragen op het gebied van medische ethiek en privacy moet je bij Dick Willems zijn. De hoogleraar medische ethiek, van origine huisarts, staat bekend om zijn eigenzinnige visie gekoppeld aan een gedegen kennis van zaken en realiteitszin. Als lid van de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving – de denktank voor het ministerie van VWS – was hij onlangs betrokken bij een advies over consumenten-eHealth. 'Gratis gezondheidsapps moet je altijd wantrouwen.'

ANNET MIJEN
ANNET.MIJEN@PLANET.NL

De manier waarop zorg wordt verleend zal de komende tien jaar een belangrijke verschuiving te zien geven, voorspelt Dick Willems. Vooral de relatie tussen zorgverlener en zorgontvanger zal ingrijpend veranderen, omdat een deel van de zorg niet meer face-to-face zal plaatsvinden. 'Als je via een webcam met iemand praat, verloopt zo'n contact anders dan wanneer je die persoon op je spreekuur krijgt of visite aflegt. Het is vergelijkbaar met de telefoon: door de hoorn praat je anders, dan wanneer iemand tegenover je zit.'

Vinger aan de pols

Gebruik van een webcam, monitoring of e-mail leidt tot frequenter contact met een hulpverlener, zo blijkt volgens Willems uit verschillende pilots. Maar het contact is, vergeleken met de face-to-face variant, qua inhoud beperkter. Niettemin zijn vooral chronisch zieken gebaat bij monitoring. 'Mensen met hartproblemen, diabetes of COPD

kunnen dagelijks zelf hun gegevens ter beoordeling naar een verpleegkundige of arts sturen. Ik ben altijd een beetje huiverig voor te grote nadruk op zelfmanagement, want dat is toch een vorm van afschuiven van zorg naar de mensen zelf. Niettemin is die vinger aan de pols een groot pluspunt. Bovendien denk ik dat het voor veel patiënten prettig is om te kunnen bijdragen aan het in goede banen leiden van hun ziekteverloop.'

Soelaas

Vooraf in de psychiatrie en de verslavingszorg wordt dankbaar gebruikgemaakt van de mogelijkheden die telezorg biedt, weet Willems. 'Die terreinen zijn toch nog vaak omgeven door schaamte. Mensen worden liever niet geassocieerd met zaken als methadonverstrekking. Zorg op afstand kan wellicht ook in gebieden als Oost-Groningen soelaas bieden, waar het lastig is om voldoende huisartsen aan te trekken. Het is denkbaar dat het

'WORDT eHEALTH EEN AANVULLING OP DE FACE-TO-FACE ZORG, OF ANDERSOM?'

tekort deels kan worden opgevangen met een vorm van digitale zorg.'

Gezondheidsapps

Zorgelijk noemt de hoogleraar de hausse aan gezondheidsapps op telefoons en de mogelijkheden voor persoonlijke zorg die via sites worden aangeboden. 'Op die manier komen ongelooflijk veel persoonlijke gegevens ergens op internet terecht. Er zijn bedrijven, maar ook overheden en verzekeraars die best geïnteresseerd zijn in die informatie. Die apps worden betaald uit de opbrengst van de verkoop van gegevens of uit inkomsten van bij het onderwerp aansluitende medische reclame. Langs die laatste weg kan het ook weer leiden tot verdere medicalisering. Al die mensen die met groot enthousiasme een van die duizenden gezondheidsapps invullen, hebben over het algemeen geen idee wat er met dat materiaal gebeurt. Ze denken al snel: "Ach, ik heb niets te verbergen." Daar wordt heel gemakkelijk mee omgesprongen. Ook denken ze vaak dat als hun input maar geanonimiseerd is, het niet tot hen te herleiden valt. Dat is aantoonbaar onjuist.'

Veel rommel

Gratis apps moet je altijd wantrouwen, waarschuwt de hoogleraar. Een

uitzondering vormen de apps die gescreend zijn door een beroepsgroep, zoals het Nederlands Huisartsen Genootschap (NHG). Willems: 'Het NHG wil zo betrouwbaar mogelijke consumenten-eHealth de wereld insturen. Het kaf van het koren scheiden, want er zit heel veel rommel tussen. Verder is het natuurlijk wel een ontwikkeling die niet te stoppen is.'

Lifestyle-apps

Onlangs heeft de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving een advies uitgebracht over consumenten-eHealth. Willems: 'Mensen moeten beter worden gewaarschuwd voor de schaduwzijden van consumentenapps, maar ook de voordelen moeten onder de aandacht worden gebracht. Het kan voor chronisch zieken handig zijn om via een app hun ziekte in de gaten te houden. Voor anderen kan het nuttig zijn om bijvoorbeeld lifestyle-apps te gebruiken om gezonder te leven en meer te bewegen.'

'Warme' zorg

En huisartsen? Wat vinden zij van al die vormen van zorg op afstand? 'In de beroepsgroep', zegt Willems, 'wordt er heel verschillend over gedacht. Je hebt natuurlijk altijd koplopers die enthousiast experimenteren met consulten via internet of e-mail. Maar

veel huisartsen zijn daar huiverig voor. Enig conservatisme lijkt mij ook wel op zijn plaats. Er worden ongelooflijk veel beloftes over ons uitgestort, die niet of slechts mondjesmaat worden waargemaakt. Je moet als huisarts de verworvenheden koesteren die bij het vak horen. Zorgen dat je bereikbaar bent, dat je bij mensen thuis komt als dat nodig is. eHealth moet je beschouwen als aanvulling op de face-to-face of 'warme' zorg.'

Laagdrempelig

Zorg op afstand past niettemin heel goed bij het vak van huisarts, meent Willems. 'De beroepsgroep heeft de laagdrempeligheid hoog in het vaandel staan en de nieuwe technologie is laagdrempelig. Er zijn natuurlijk nog steeds mensen die niet met een smartphone of iPad overweg kunnen. Voor hen is dit alles voorlopig niet weggelegd. Voor anderen kan een vorm van eHealth een passende manier zijn om contact met de arts te onderhouden of om zelf actiever te worden in de omgang met hun ziekte.'

Ethische vragen

Aan het inzetten van nieuwe medische technologie zijn tal van ethische vragen verbonden. Die hebben behalve met privacy ook te maken met verantwoordelijkheden. Welke verantwoordelijk-

Telezorg, telemedicine, eHealth en consumenten-eHealth: waar hebben we het over?

Telezorg betreft het gebruik van ICT in de dagelijkse zorg voor mensen die hier gezien hun fysieke toestand baat bij hebben. Het is zorg op afstand, waarbij de zorgverlener fysiek niet aanwezig. Veel gebruikte toepassingen zijn onder meer *health buddies*, monitoring en webcams. Telemedicine is een vorm van telecommunicatie ten behoeve van telechirurgie of ter

beoordeling van diagnostisch materiaal. Een voor de huisarts gangbaar onderdeel is de teledermatologie, waarbij foto's van de aangedane huid ter beoordeling naar een aangesloten dermatoloog worden gestuurd. Dit gebeurt via een beveiligde internetsite. Een ander onderdeel zijn teleoperaties, waarbij dokters via ICT een patiënt op afstand behandelen of opere-

ren, of waarbij een chirurg uitpakweg Boston participeert in een operatie elders. eHealth wordt als paraplu-term voor alle medische technologische toepassingen gebruikt. Alle telezorgtoepassingen, maar ook het gebruik van apps en internetsites door burgers vallen hieronder. Consumenten-eHealth betreft dat deel van eHealth dat

mensen voor zelfzorg gebruiken. Professionals komen hier niet aan te pas. Denk aan gezondheidsapps op telefoons of sites op internet. Deze toepassingen gebruiken mensen om bijvoorbeeld de eigen risicofactoren voor hart- en vaatziekten in kaart te brengen of na te gaan hoe ze scoren op een vragenlijst die depressiviteit meet.

FOTO: LESBETH SLUITER

Profiel Dick Willems, hoogleraar medische ethiek

heid dragen patiënten als ze een onderdeel van de zorg, zoals een meting, zelf uitvoeren? Een ander belangrijk aspect om goed in de gaten te houden betreft het risico van verkilling van de zorg. Willems: 'Telezorgtoepassingen kunnen verkillend werken, maar dat hoeft natuurlijk niet. Zolang de face-to-face zorg niet wordt afgebouwd, en daar moeten we voor waken, is er van verschraling geen sprake. Een webcam, app of *health buddy* biedt chronische patiënten ook meer onafhankelijkheid, terwijl er toch op hen wordt gelet. Tegelijkertijd moeten we ons blijven afvragen of de aandacht en zorg die een patiënt via zo'n apparaat krijgt genoeg zijn. Wanneer moet je toch op huisbezoek? Of, resumerend, wat verstaan we in dit tijdperk van oprukkende medische technologie onder goede zorg? Een interessante vraag, waar vooralsnog geen eenduidig antwoord op te geven valt.'

Hijgerig

Zorgelijke kanten bespeurt de hoogleraar aan het hijgerige gebruik van

gezondheidsapps om het eigen welbevinden te monitoren. Koploper in deze nieuwe trend is de uit Amerika overgewaaide beweging *Quantified Self*, die zweert bij *selftracking*. Met behulp van technologie verzamelen de weetgrage volgelingen dagelijks gegevens omtrent alle relevant geachte aspecten van vooral hun gezondheid: hartslag, bloeddruk, gewicht, eet-, slaap- en beweegpatroon, stress en wat niet al. 'Je kunt je afvragen', peinst Willems, 'in hoeverre het dagelijks gebruik van gezondheidsapps onze perceptie van het eigen lichaam beïnvloedt. Ons lichaam wordt een verzameling meetresultaten: *self knowledge through numbers*. Maakt al die feitenkennis, die cijfermatige preoccupatie met ons lijf, ons gezonder, gelukkiger, of worden we er alleen angstiger van? Is dat waar we heen willen? Of moeten we niet alles willen meten en weten wat we kunnen meten en weten? Verstandig gebruik van gezondheidsapps is in mijn ogen synoniem met selectief gebruik.' ■

Dick Willems (1954), van origine huisarts, is hoogleraar medische ethiek en gestationeerd bij de afdeling Huisartsgeneeskunde van het AMC. Daarnaast is hij lid van de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, de denktank voor onder anderen de minister van VWS. Tevens geeft de ethicus sturing aan het Centrum voor Ethiek en Gezondheid: een gerenommeerd adviesorgaan dat 'signalementen' schrijft over ethische vraagstukken in de zorg die nog niet op de agenda van de minister prijken. Willems promoveerde in 1995 op *Tools of care*, een verkennend onderzoek naar medische technologie. Tevens was hij betrokken bij een vergelijkend Europees onderzoek naar vormen van telezorg in Noorwegen, Engeland, Spanje en Nederland. Hij is medeauteur van diverse publicaties op het terrein van eHealth, waaronder de bundel *Care at a distance*. Samen met twee collega's publiceerde hij *Telezorgvisie*, een visiedocument dat beleidsmakers wegwijs maakt in de wereld van zorg op afstand. Hamvraag: waar willen we eigenlijk heen met de ontwikkeling van telezorg?